

Ella Valkeapää
Kuvataiteen maisterin opinnäyte
Taideyliopiston Kuvataideakatemia 2021
Maalauksen opetusalue
Aarre 200 cm x 125 cm, öljyväri
Unessa 60 cm x 50 cm, öljyväri

SATEENKAAREN PÄÄTÄ ETSIMÄSSÄ
Kuvaus kasvusta kohti omaa

Yksityiskohta teoksesta *Aarre* kuva:Ella Valkeapää

TIIVISTELMÄ

Opinnäytteeni kirjallisessa osassa keskityn pohtimaan taiteellista opinnäytettäni, joka oli esillä Kuvan Keväässä 2009. Kyseisessä ryhmänäyttelyssä minulta oli esillä kaksi öljyvärimaalausta, *Aarre* ja *Unessa*. Maalauksissani pohdin lapsuutta ja joskus naiiviksikin miellettyä, tuntevaa ja kenties teoreettista lähestymistapaa pakenevaa tapaa katsoa maailmaa ja tehdä taidetta.

Opinnäytteessäni kerron ajatuksistani, joita olen käynyt läpi maalatessani Kuvan Keväässä esillä olleita öljyvärimaalauksiani. Pohdin elämän alkua ja elämän alkuvaiheiden tiedostomatonta luonnetta. Elämän ensi kuukausina lapsen tietoisuus hiljalleen laajenee, hän on kuin elämän portilla. Elämä on jo hänen edessään, mutta hän näkee vielä sinnekin, minne aikuiset eivät enää näe. Reflektoin suhdettani lapsenomaisuuteen ja siihen, kuinka se kenties ilmentää eräänlaista vapautta ilmaista itseä ja tehdä taidetta vapaana muodollisista rajoituksista. Tutkin hieman suhdettani kehykseen ja avaan syitä Kuvan Keväässä esillä olleiden maalausteni kehystämisen tapaan.

Kerron myös suhteestani Hugo Simbergin taiteeseen. Käsittelen hänen kauttaan näkemystäni siitä, miten taiteen rajaaminen teoreettiseen kehykseen saattaa vaikuttaa taiteen tekijään ja saada hänet jopa luopumaan oman itsensä ja unelmansa etsimisestä. Sekä omien, että Hugo Simbergin teosten aiheiden herättämien ajatusten lisäksi pohdin taiteen paikkaa ja itseisarvoa taidekentäksi määritellyn tilan sisällä. Onko taidetta tarpeellista määrittää ja rajata? Pohdin tätä ajatonta kysymystä tiedostaen, että siihen ei ole eikä voikaan olla yksiselitteistä vastausta. Käyn opinnäytteeni kirjallisessa osassa läpi myös vaiherikasta peruskoulun aikaista matkaani ja pohdin omaa taitelijaksi kasvamisen tietäni suhteessa siihen, miten hahmotan peruskoulun ja muun koulutuksen roolin lapsen ja nuoren elämässä. Pohdin myös sopeutumisen ja ulkopuolisuuden teemoja.

Koska koulun arkiston kuvat lopputöistäni olivat hyvin tummia eikä laseerauksia näkynyt, olen lisännyt kuvan maalauksestani *Aarre* muiden kuvien lisäksi. Jatkoin maalausta näyttelyn jälkeen. Kuva on rajattu, mutta maalaus on sama. Temaattisesti maalauksia käsitellään niin kuin ne näyttelyssä olivat.

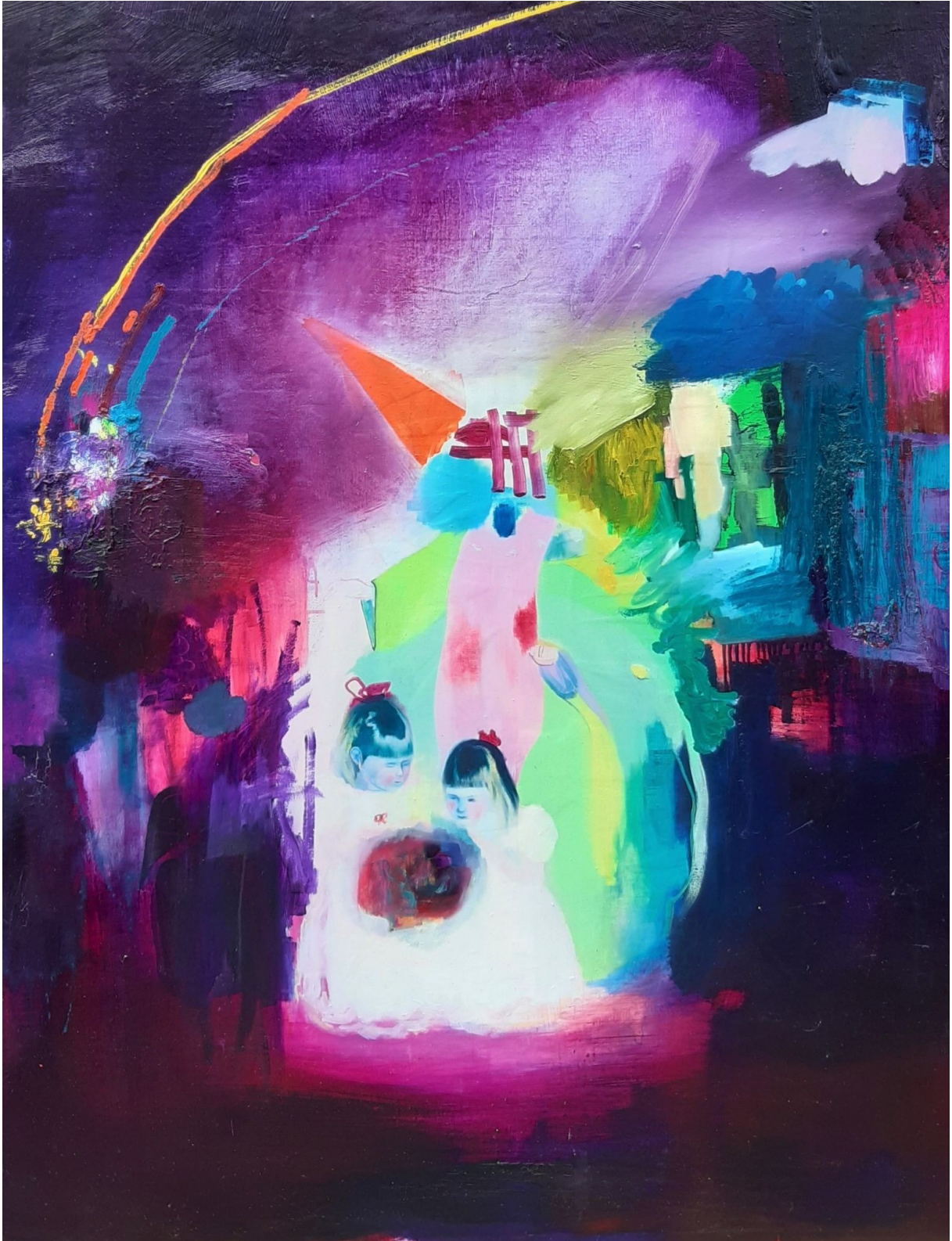
Taiteellisen opinnäytteen ohjaaja: Tarja Pitkänen-Walter

Kirjallisen osan ohjaaja: Melina Voipio

Tarkastajat: Sirpa Jokinen ja Päivi Takala

Palautuspäivämäärä 7.9.2021

ella.valkeapaa@gmail.com

Ella Valkeapää 2010. *Aarre jatkettuna*. Öljyvärimaalaus. Kuva: Ella Valkeapää

Tässä paratiisissa
annamme äänemme kuulua,
sen elämän alussa soivan.
Täällä kohtaat itsesi niin kuin olet, riisuttuna muusta.
Ja niin näet elää

Kuinka koskettaa
Kuinka ottaa vastaan
Kuinka antaa.

Antaen elämän lipua kuin vesi,
pysyen samana ja muuttaen muotoaan.

Maalaa runo, väritä musiikki, anna sanan muuttua siniseksi.

Ota pala sieltä syvimmästä ja näytä se kaikille –
riemu, lapsen ilo
joka ei häpeä.

Se ei tiedä voivansa olla huono tai väärässä –
sen vilpittömyys sattuu sydämeen.

Miksi unohdamme?

yksityiskohta teoksesta *Aarre*. Kuva: Ella Valkeapää

SISÄLLYSLUETTELO

1.	JOHDANTO	5
2.	ALKUTAIVAL	6
3.	KUVATAIDEAKATEMIA	8
4.	KUVAN KEVÄT 2009	8
	4.1 <i>Taustaa</i>	9
	4.2. <i>Aarre</i>	10
	4.3. <i>Unessa</i>	12
5.	KEHYKSISTÄ	13
6.	TEOSTEN SISÄLLÖSTÄ	14
7.	HUGO SIMBERG	15
8.	MINÄ JA HUGO	16
9.	LOPUKSI	19
	LÄHDELUETTELO	20

1. JOHDANTO

Koen, että maailma vailla taidetta ja itseilmaisua olisi pieni ja ahdas. Taide, kaikissa muodoissaan, voi saada meidät ajattelemaan asioita uusista näkökulmista, auttaa käsittelemään tunteita ja saada nauramaan. Uskon, että mielikuvitus on ihmisen suurimpia vahvuuksia. Olipa ihmiskunta missä tilanteessa tahansa, olemme aina, erityisesti vaikeina aikoina kääntyneet musiikin, kuvien ja tarinoiden maailmaan, sillä meillä on kyky tuntea. Tämä, inhimillinen tunteminen, on minulle syy tehdä taidetta. Haluan kuljettaa katsojan kanssani maailmaan, joka on tavalla tai toisella kaunis, maailmaan, joka kertoo tarinoita ja jossa sadut voivat olla totta tai elämä osa satua. Taiteen tekijänä koen kulkevani erilaisten maailmojen – sadunomaisen ja realistisen – välillä.

Työskentelen pääsääntöisesti piirtäen ja maalaten. En kuitenkaan sitoudu tyyliisuuntiin tai tekotapoihin. Yritän löytää tavan, jonka avulla teos olisi mahdollista kokea sille ominaisimmalla tavalla. Jos maalaaminen ei tunnu luontevimmalta tavalta toteuttaa tiettyä ajatusta, mietin muita vaihtoehtoja toteutukselle, sillä haluan löytää kirkkaimman tavan toteuttaa teokseni ydin. Ensisijaisesti koen kuitenkin olevani juuri maalari.

Piirtämisessä minua kiehtoo työskentelyn tietynlainen yksinkertaisuus ja selkeys. Koen, että piirtäessä teknisiä vaihtoehtoja on vähemmän, jolloin ratkaisut syntyvät pelkistetympin kuin maalatessa. Näin säilytän työskentelyn fokuksen helpommin. Haluaisin oppia siirtämään tätä pelkistettyä ilmaisua myös maalaamiseen. Maalaamisessa minulle keskeistä on väri. Väri itsessään näyttäytyy minulle tunteen välittäjänä. Se on johtotähteni, joka toisinaan vie minut mennessään tunteettomille teille. Eksyessäni tähän loputtomaan labyrinttiin ja kuurupiiloon värin kanssa, löydän yhä uudelleen tekemisen ilon ja mielenkiinnon.

Minulle luovuus on yhdistelmä anarkiaa, kunnioitusta, rakkautta, joka tunnustaa myös vihan ja hiljaisuutta, joka osaa tarvittaessa huutaa, sekä lempeyttä, jonka ylitse ei kävellä. Teosteni sisällöllinen lähtökohta on useimmiten yksityinen, voimakas kokemus tai tarina, joka muuttuu työprosessin kautta yleisemmäksi. Musiikki yhdistää minut usein mielentilaan, jossa työskentely on luonnollista ja helppoa. Saatan myös kuunnella, minkä väriseltä musiikki kuulostaa. Olen lukenut paljon. Rakkaus kirjoihin syntyi jo lapsuudessa isovanhempieni kautta. Harper Leen teos *Kuin surmaisi satakielen* on ollut minulle hyvin merkittävä. Koen, että teos käsittelee sivistystä syvimmältä olemukseltaan. Tällainen sivistys on eri asia kuin oppineisuus ja syvempää kuin teoria. Ilman tämänkaltaista sivistystä maailma olisi helpommin vain mielipiteiden, tunteiden ja politiikan armoilla. Sydämen sivistys on viisautta, jota voi oppia, jos uskaltautuu avaamaan sydämensä. Ja ehkäpä tärkein asia, jonka tahdon taiteessani toteuttaa, on avata sisimpäni.

Opinnäytteeni nimi on *Sateenkaaren päätä etsimässä*. Haluan tuoda esiin itselleni tärkeitä asioita: tarvetta etsiä, unelmoida, olla utelias ja uskallusta tunnustaa tämä etsintä, uskallusta olla lapsen tapaan tunteva, rehellinen ja avoin. Koen, että lapsi minussa kulkee mukana teoksissani ja ajattelussani, ja toivon voivani elää ja tehdä taidetta niin, etten koskaan menetä tätä lasta.

2. ALKUTAIVAL

Nelivuotiaana muotoilin muovailuvahasta pieniä eläimiä. Maailmassa tuskin oli mitään hauskeempaa kuin muovailu. Nämä eläimet ovat vieläkin tallessa, pölyisinä hahmoina hyllyn päällä. Myöhemmin muovailuvaha vaihtui saveen, jota välillä kaivoin itsekin pellostani. Savi oli rauhoittavaa ja viileää. Muovaillessani kykenin keskittymään täydellisesti ja unohtamaan kaiken muun. Ajan myötä kuitenkin rakkaus kuvien tekoon ylitti innon muovailuun. Saatoin maalata keskellä yötä salaa sängyssäni vesiväreillä. Jäin kiinni, vaikka yritin olla hiljaa.

Mummollani oli sarja taidekirjoja, joita usein selailin. Ihailin korkealaatuisia painokuvia ja lumouduin kerta toisensa jälkeen katsellessani niitä. Minua ihastuttivat kuvat valkoisista, tarkkaan veistetyistä marmoripatsaista ja Edelfeltin maalauksesta *Pariisin Luxembourgin puistossa*. Erityisaseman saivat kuitenkin Helene Schjerfbeckin ja Hugo Simbergin maalaukset. Olin noin kuusivuotias, kun mummo päätti minun olevan tarpeeksi vanha lähtemään hänen kanssaan Ateneumin taidemuseoon katselemaan muutakin kuin painokuvia. Ilahduin syvästi. Vihdoin näkisin ne valossa hiljaa kimmeltävät marmoripinnat, leikkivät lapset hoitajineen Luxembourgin puistossa ja mikä tärkeintä, Schjerfbeckin ja Simbergin maalauksia.

Ateneumissa en malttanut olla koskematta marmorisiin. Kuka oli osannut veistää jotain niin kaunista ja kiehtovaa? Suurimmat odotukseni kohdistuivat kuitenkin Schjerfbeckin *Toipilaaseen* ja tärkeimpänä kaikista Simbergin *Haavoittuneeseen enkeliin*. Pettymykseni oli suuri huomattessani, että Simbergin teoksista se minulle kaikkein tärkein ei ollut esillä ollenkaan. Mummo kertoi näyttelyn valvojalle minun odottaneen kovasti teoksen näkemistä. Ilmeisesti pienen taiteen ystävän suru kosketti näyttelyn valvojaa, ja hän päästi meidät varastoon, jossa teos oli. Muistan hyvin jännitykseni kävellessäni aikuisten perässä varastoon. Ja siinä se sitten oli – *Haavoittunut enkeli*. Maalauksen näkeminen herätti minussa yhtä aikaa surua, haikeutta ja toivoa. Se rakensi siltaa itseni ja jonkin sanattoman välille, jonka yhtäkkiä tunnistin olleen sisälläni aina, kuin odottamassa.

Ensimmäisiä omia kokemuksiani kuvataiteen opetuksesta oli luokanopettajani, jonka hermoja raastoin maalaamalla taivaan punaiseksi. Opettajan mielestä taivaan piti aina olla sininen. Tehtävänanto oli ollut vapaa, joten maalasin auringonlaskua. Juuri koulun aloittaneena sain huomata, että opettajan kuva todellisuudesta oli hierarkiassa minun todellisuuttani korkeammalla. Minulla ei ollut vaihtoehtoja. Olisi turha väittää vastaan, vaikka taivas juuri kyseisellä hetkelläkin olisi ollut punainen. Se ei ollut, koska opettaja sanoi niin. Mitä pidemmälle koulua kävin, sitä selvemmiksi kävivät todellisuuksien erot itseni ja opettajien välillä.

Yläasteelle siirryttäessä kuiluni koulunkäyntiin kasvoi, mutta samalla, yllättäen, suhteeni kouluun myös vahvistui. Koulunkäyntini ikään kuin jakaantui kahtia. Vapaat kirjoitustehtävät, musiikki ja kuvaamataito ohjasivat minua syvemmälle kulkemaani polkua, mutta aineet, jotka sisälsivät mielestäni vain sääntöjä, jäivät vaille huomiota. Toisinaan kokeet toimivat abstraktien runojen alustoina, ja hain hiljaa hylättyjä kokeitani. Pääsin lopulta osassa aineita pienryhmään ja onnekseni opettaja oli rauhallinen henkilö, joka ei turhista provosoitunut. Tämä opettaja sai minut pysähtymään epämieluisien aineiden äärelle edes sen verran, että pääsin läpi peruskoulusta.

En ymmärtänyt kielioppia, mutta sanat taipuivat kuten tahdoin ja kasvoivat tarinoideni puutarhassa raadollisen kauniina ja kypsinä. Muistan vieläkin äidinkielen opettajani kasvot ja jännittyneen kunnioituksen välillämme. Minä, housuja väärinpäin käännettynä pitävä, kulkusia kenkiini ja pipooni ommellut passiivis-agressiivinen nuori ja keski-ikäinen, siisti, neutraaleja pastellisävyjä käyttävä opettajani. Joskus ihmiset todella löytävät yhteyden toisiinsa sieltä, missä sitä vähiten odottaisi. Olen vieläkin kiitollinen hänelle, sillä hän jaksoi nähdä suureksi naamioidun, kovan mutta säpäleisen kuoreni alle.

Ajan myötä kynä piirsi sanojen sijaan yhä useammin figuureja tai abstrakteja maisemia ja tarinaa alkoi kertoa sivellin. Tuntui, että ammensin nyt siitä voimasta, joka oli ollut sisälläni ja joka oli ainoa asia, jota ei koskaan tarvinnut epäröidä eikä pelätä. Maailmassa, jossa halusin kapinoida, olin löytänyt saarekkeen, jossa myös rauha oli sallittua.

Yläasteen yhdeksännellä minun oli vaikea enää edes yrittää olla läsnä koulussa. Vietinkin päiväni koulun sijaan Kiasmassa. Pipilotti Ristin videoteos *You called me Jacky* vei sydämeni. Katsoin sen lukemattomia kertoja. Siinä yhdistyi moni minua viehättävä asia - rosoinen ja vahva ääni, riipaiseva tarina, runollinen, kaunis ja herkkä videokuva. Kauneus, joka oli muutakin kuin kuorta, vetosi minuun. Kiasmasta löytyi myös kuvanveistäjä Anish Kapoor. Suuret, mahtavat muodot pigmenteillä päällystettyinä uivat tajuntaani puhuen tuntemaani kieltä.

3. KUVATAIDEAKATEMIA

Peruskoulun jälkeen ilmoittauduin Vapaan taidekoulun piirustustunneille ja pääsin myöhemmin koeluokallekin, mutta en lopulta päässyt jatkamaan koeluokkaa pidemmälle. Aika Vapaassa taidekoulussa oli kuitenkin monessa mielessä merkityksellistä. Aloin löytää itseäni monipuolisemmin kuvan tekijänä. Löysin uusia ulottuvuuksia sekä piirtämisessä että maalaamisessa. Ilmaisuni syveni, näin uusia tapoja käsitellä maalausta ja kokonaisvaltainen ymmärrykseni maalaamisesta kasvoi. Pettymykseni oli suuri, kun en saanut jatkaa opintojani Vapaassa taidekoulussa. Olin viihtynyt luokallani ja jäin kaipaamaan ystäviäni.

Kolmannella yrityksellä pääsin Kuvataideakatemiaan. Ilkka Sariolan ohjaama piirustuskurssi oli yksi mieleenpainuvimmista. Ilkka toi luokkaan suuren paperirullan, lyijykyniä ja hiiltä – ja musiikkia. Paperi teipattiin lattiaan, musiikki täytti tilan ja piirsimme mitä mieleen tuli. Minä tein lyijykynällä ja hiilellä pisteitä, viivoja ja värialueita, vierä viereen ja päällekkäin, vahvoja ja heikkoja. Työskentely oli sekä mekaanista käden liikettä että vapaa, meditatiivinen kokemus. Sukelsin abstraktin muodon syvään maailmaan ja rakastin jokaista hetkeä aina jännetupin tulehdukseen asti. Ilmapiiri kurssilla oli jämäkkä, rauhallinen, salliva, ahkera, ystävällinen, hauska ja keskittynyt.

Kasvoin suurperheessä. Elämä sisarusteni keskellä kasvatti minusta ihmisen, joka olen tänä päivänäkin. Tarkastellessani Kuvataideakatemiaan aikana tekemiäni töitä, huomaan maalanneeni paljon nimenomaan sisaruksiani. Maalasin kankaalle sydämeni heidän muodossaan. Kaksi siskoani ovat myös taiteellisen opinnäytteeni aiheita.

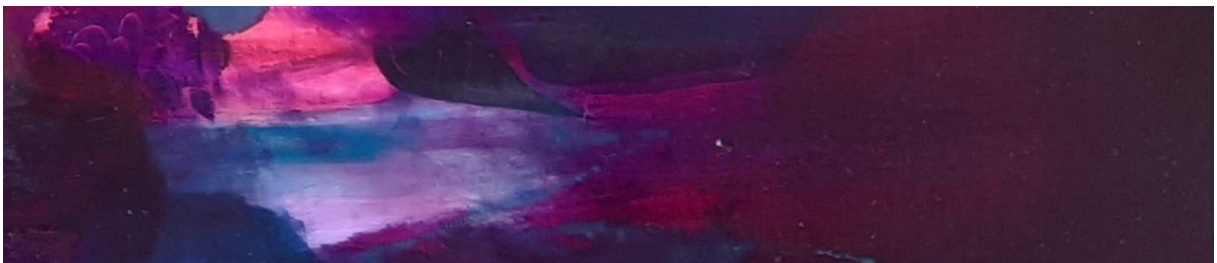
4. KUVAN KEVÄT 2009

Jostain syystä aina, kun tulin työhuoneelleni kouluun, väsyin täysin ja nukahdin sohvalle. Keskittymiseni herpaantui eivätkä pikkutarkat kohdat, joiden työstäminen oli aina ollut minulle luonnollista, onnistuneet ollenkaan. Sivellin ei totellut. En tiennyt tuolloin, että koulu ei enää soveltunut opiskelemiseen sisäilmaongelmien vuoksi. Sädesientä oli remontinkin jälkeen niin paljon, että akatemian oli lopulta muutettava väistötiloihin. En itse osannut liittää huonoa oloani sisäilmaan. Vasta monta vuotta myöhemmin, ryhdyttyäni etsimään syitä lasteni yllättävälle sairastumiselle, opin tuntemaan sanan sisäilmasairas. Nyt ymmärsin myös itseäni paremmin – en ollutkaan ollut huono ja epäonnistunut, vaan tietämättäni sairas. Kuitenkin, maalatessani näitä kahta teosta, tunsin väsymyksen keskelläkin suurta onnistumisen tunnetta. Tunsin, että olin löytänyt jotain syvää sisältäni ja saanut sen näkyväksi.

4.1 Taustaa

Taiteellisen opinnäytteeni teokset, öljyvärimaalaukset *Aarre* ja *Unessa* olivat esillä Kuvan kevään näyttelyssä Kaikukadulla koulun tiloissa vuonna 2009. Maalausten syntyprosessi kuitenkin käynnistyi jo opiskellessani ensimmäistä vuottani Akatemiolla. Olin saanut kouluun pääsyn johdosta lahjaksi maalauskancaan. Pohjustin kankaan ja yritin vuosien aikana aloittaa sille monia teoksia. Ne eivät kuitenkaan edenneet alkua pidemmälle. Jälkeenpäin ajattelen, että ehkä pohja odotti juuri tätä, opinnäytteeni ensimmäistä teosta, joka siihen syntyi kerros kerrokselta. Maalaus sai sittemmin nimekseen *Aarre*. Toisen teoksen aihe, käsiään kurotteleva vauva, kiehtoi minua ja toistui useissa töissäni ennen tätä maalausta, joka sai nimekseen *Unessa*.

Teosten lähtökohtana oli kaksi valokuvaa. Ensimmäisessä kuvassa olen itse pikkusiskoni Inkan kanssa. Olemme noin kuusi- ja neljävuotiaat, ja on vappu. Meidät on puettu valkoisiin juhamekkoihin ja käsissämme on vappuviuhka, jota katsomme keskittyneesti kuin suurta aarretta. *Aarre* syntyi tämän kuvan pohjalta. Toisessa valokuvassa on muutaman kuukauden ikäinen vauva, toinen pikkusiskoni Milka. Tämän valokuvan pohjalta syntyi *Unessa*. En osaa sanoa, miksi valitsin juuri nämä kaksi kuvaa. Työhuoneellani on aina kasa valokuvia, joita selailen ja joista suunnittelen jonain päivänä tekeväni teoksen. Olen aina pitänyt enemmän öljy- kuin akryylivärillä maalaamisesta. Öljyväri on muovautuvaa ja antaa minulle aikaa löytää maalaus rauhassa. Se on myös armollista ja antaa anteeksi virheitä. Öljyväreillä sain teoksiini sitä syvyyttä, kerroksellisuutta ja värin täyteläisyyttä, jota niihin etsin.

yksityiskohta teoksesta *Aarre*. Kuva: Ella Valkeapää

4.2 Aarre

Aarre on kooltaan 200 cm x 125 cm. Teoksessa kaksi valkopukuista tyttöä seisoo rinnakkain, kasvot katsojaan päin. He katsovat käsiään, joissa he pitelevät jotain, mitä me emme näe. Tyttöjen yläpuolella on suojelusenkeli, jolla ei ole kasvopiirteitä. Taustan varjoissa, jotka maalasin pääasiassa tummalla sini-violetti-asteikolla, piilee pääkallo, ovi ja vielä yksi henkiolento. Lapsia ympäröi valo. Kehyksiksi muotoilin pääasiassa punasävyisestä kankaasta suurehkot, rönstyilevät reunat. Kolmiulotteisuus sekä pinnan ja muodon kohtaaminen kiehtovat minua, mutta kankaaiset kehukset ilmentävät minulle myös ajatusta siitä, että teos on irti reaalimaailmasta. Satujen maailmassa elämä ja usko kohtaavat ei-kenenkäänmaalla. Valkoinen alue muutoin punaisessa reunuksessa on kuin toisen todellisuuden ikkuna, josta valo tulee maalaukseen. Keskellä oleva valkoinen tila mekkojen alahelmojen kanssa muodostaa myös pääkallon, jonka toinen silmä on punertava ja toinen vihreä.

yksityiskohta teoksesta *Aarre*. Kuva: Ella Valkeapää

Ella Valkeapää 2009. *Aarre*. Öljyvärimaalaus. Kuvan Kevät, 2009. Kuva: Petri Summanen

4.3 Unessa

Unessa -teoksessa nukkuva vauva kurottaa eteenpäin, kohti tyhjiyttä, yrittäen tarttua varovaisen varmasti tuntemattomaan.

Ella Valkeapää. 2009. *Unessa*. Öljyvärimaalaus. Kuva: Petri Summanen

Maalaus on väriensä puolesta lähinnä mustan ja punaisen sommitelma. Tausta on pehmeän musta lähes kauttaaltaan kehyksiä myöten, jotka nekin ovat maalauskanasta muotoillut, mutta tällä kertaa tarkemmin ja määritellymmin kuin isommassa työssä.

5. KEHYKSISTÄ

Kehys rajaa, voisi jopa sanoa, että kahlitsee. Koin nuorempana, ettei teoksia olisi saanut kehystä lainkaan. Tunsin kehysten ikään kuin riisuvan teoksen syvimmän ajatuksen. Alempana mainittu sana "integrity" viittaa juuri tähän – teoksen koskemattomuuteen, sen eheyteen omana itsenään. Luonnollisesti, mitä huonommin kehys mielestäni sopi teokseen, sitä suurempi oli vahinkokin. Opintojen edetessä aloin kuitenkin pohtia, voisiko kehys sittenkin olla yhtä teoksen kanssa tai olla itse teos? Voisiko kehys olla orgaaninen ja vapaa?

Anu Järvinen kirjoittaa pro-gradu -tutkielmassaan kehysten käyttämisen muutoksista seuraavasti: "1900-luvun aikana kehukset kapenivat, yksinkertaistuivat ja monesti jopa kokonaan hävisivät ja herättivät kysymyksen siitä, onko kehys vain ylimääräinen häiriö, joka vaikeuttaa taiteilijan intention ymmärtämistä. 1900-luvun loppupuoliskolla monet taiteilijat hyljeksivät kehysistä ylipäänsä, koska ne nähtiin liian perinteisinä osoituksina "korkeammasta taiteesta". Joissain museoissa kehukset poistettiin tänä aikana kokonaan sekä vanhoista että moderneista mestareista, koska niiden nähtiin häiritsevän teosten koskemattomuutta (integrity)". (Järvinen, 2016).

Jos maalauksella on kehukset, katsomme maalausta kehysten kanssa tai läpi kehysten. Emme voi ohittaa kehysistä, ja halusi taiteilija sitä itse tai ei, kehukset vaikuttavat taideteokseen. Kuten Järvinen gradussaan siteeraa Edgar Degasia: "*The frame is the pimp of painting*". (Järvinen, 2016). Lause voidaan tulkita monin eri tavoin. Kehukset todella voivat itseisarvona määrittää taideteoksen arvoa, sillä taidehistoriassa on ollut myös aikoja, jolloin ilman kalliita, kullattuja kehysistä teosta ei ole otettu näytille. Ehkäpä vastalauseena kehysten itseisarvolle ja vallalle suhteessa teokseen, ovat taiteilijat tehneet myös itse kehysistä jotka kuuluvat erottamattomasti teokseen eivätkä ole ulkokohtaisen arvostuksen määreitä.

Päätin mennä kehysten tematiikkaa kohti ja tutkia sen mahdollisuuksia. Pohdintojani siivitti myös se, että minua on maalauksen rinnalla aina kiehtonut myös kuvanveisto. Taiteellisen opinnäytteeni teoksissa olenkin tutkinut veiston ja maalauksen yhtäläisyyksiä ja erillisyyksiä, näiden rajapintaa. Teoksessa *Aarre* kehukset jatkavat teosta. Muotoilin teoksen ympärille kangasta jo aiemmin tätä varten maalaamillani kankailla. Hain vapaata, ilmavaa muotoa. Ajattelen kehysten olevan ikäänkuin pilviä, jotka kannattelevat maailmaa. Tai ehkäpä ajatuksia, joiden maailmassa maalaus purjehtii, unen ja valveen, todellisuuden ja toisten ulottuvuuksien keskellä. *Unessa* kehys taas rajaa maalauksen sekä ajatuksellisesti että materiaalisesti. Muoto on sulkeva ja koristeellinen, jopa esineellinen. Lapsi kurottaa kohti ääretöntä, jonka rajan katsoja näkee.

6. TEOSTEN SISÄLLÖSTÄ

Kuvan kevät 2009 -näyttelyssä teokset olivat esillä erillisinä yksilöinä, mutta niiden välillä on sisällöllinen jatkumo. *Unessa* vastasyntynyt symboloi alkua ilman pelkoa lopusta. Lapsi on fyysisesti jo meidän maailmassamme, mutta kelluu vielä suljettuine silmineen tietoisien ajan ulkopuolella. *Aarteessa* lapset taas jo raottavat ovea tietoisuuteen ja ovat elämän kynnyksellä. Halusin maalausten värien olevan arvokkaita ja syviä, mutta myös voimallisia ja rohkeita. Halusin niiden heijastavan elämän koko kirjoa, kauneutta ja rumuutta – elämän tarjoamien kokemusten intensiivisyyttä. Vaikka tiedostin, mitä väreiltä halusin, valikoituivat sävyt kuitenkin intuitiivisesti. Maalasin aina uusia ja uusia kerroksia päästäkseni haluamaani lopputulokseen.

Teosten sisältö alkoi kiteytyä sitä enemmän, mitä pidemmälle maalasin. Ajattelen lasten olevan elämän alkulähde. He näkevät puhtaammin ja selkeämmin kuin aikuiset. Heille tämä hetki on kaikkeus. *Aarteessa* lapset katselevat jotain kallisarvoista. Minä ajattelen sen olevan itse lapsuus, jonka myötä heillä on käsissään koko elämä - vaikka he eivät sitä itse tiedä. Tyttöjen valkoisilla vaatteilla ja valolla, joka heitä ympäröi, on kahtalainen merkitys. Ne ovat visuaalinen tauko taustan värien keskellä, mutta muodostaessaan jo aiemmin mainitun suuren pääkallon ne kertovat siitä, että elämä on aina kuoleman sylissä tai ehkä kuolema on elämän kehto. Varjoihin vetäytynyt pääkallo edustaa fyysistä kuolemaa portteineen, mutta samalla se symboloi myös elämän realiteettien tunnustamista. Ajattelen, että elämän raadollisuuden ymmärtäminen, tunnistaminen ja tunnustaminen paradoksaalisesti lisää juuri sitä omavoimaisuutta ja anarkiaa, jonka avulla elämän arvokkuutta voi vaalia omana itsenään, juuri sellaisena kuin on.

Enkeli vaatteineen on laina tunnetusta ja paljon varioidusta kuvasta, jossa enkeli kulkee pienen tytön ja pojan suojana pimeässä metsässä. Mutta tämä enkeli ei näe, emmekä mekään oikeastaan näe sitä, koska sillä ei ole kasvoja. Itse ajattelen, että enkelin tarjoama suoja on jollakin tavoin näennäistä, jopa valheellista. Ehkä isompi tytöistä joutuu huolehtimaan pienemmästä, koska enkeli ei siihen pysty. Ehkä meidän on itse luotava suoja itsellemme ennen kuin enkeli voi kulkea kanssamme hetken?

Unessa -teoksen sisältö on vapaampi. Se, mihin vauva kädellään ylettää, ei näy meille eikä pieni käsi sitä itsekään vielä tavoita. Käsi jää näkymättömiin, koska ei ole mitään, mihin tarttua. Ja se on kaunista – tyhjyys, jossa on tilaa kasvaa, on kaunista. Sinne voi istuttaa elämän.

7. HUGO SIMBERG

Hugo Simbergin teokset tekivät minuun lapsena suuren vaikutuksen. Paitsi Simbergin taiteen oman kokemisen kautta, olen tutustunut hänen elämäänsä ja teoksiinsa lukemalla Saarikiven, Ruuskan ja Ateneumin Taidemuseon julkaisut. Kuten aiemmin kerroin, sain kuusivuotiaana nähdä *Haavoittuneen enkelin* Ateneumissa. Teos kosketti minua syvästi. Koen, että teokseen kätkeytyy merkityksiä, jotka katsojan tulee löytää ja kokea itse. Kannattelevatko pojat uskoa, joka on haavoittunut? Kokonaista kristinuskoa, kenties vaiko ihmisyyksilön henkilökohtaista uskoa korkeampaan voimaan? Onko kysymys maailmasta, jossa pirut ja enkelit kulkevat kanssamme maan päällä yhtä inhimillisinä ja haavoittuvina kuin me ihmiset? Vai onko Hugo itse haavoittunut, ja koska kukaan ei kannattele häntä, maalaa hän teoksen lohduksi ja voimaksi itselleen? Uskon, että teoksella on moninaisia merkityksiä. Hugo ei kirjeidensä mukaan kokenut oloaan kirkossa kotoisaksi. Hänen uskonsa ei kohdannut perinteistä, aikaan kuuluvaa kristinuskoa sunnuntaikirkkoineen. Hänen enkelinsä oli haavoittunut.

Ennen *Haavoittuneen enkelin* valmistumista Hugo oli ollut pitkään sairaalassa. Sairauden taakka on raskas kantaa ja sitä kantaessaan kohtaa sisimpänsä. Mutta toivonsa ja enkelinsä hän kuitenkin löysi – taiteestaan ja rakkauden odottamisesta. Hän koki elämän vahvasti, ja tämä oli sekä rasite että lahja hänen taiteensa kannalta. Tämän lahjan avulla Hugo maalasi ihmisten, elämän, kuoleman ja luonnon sielua. Hän katsoi syvälle läpi estetiikan. Hänen pirunsa ja enkelinsä kuvaavat arkisen elämän kamppailuja, hän näytti meille inhimillisen kärsimyksen pienessä ja suuressa. Koen, että Hugo Simberg oli sekä poikkeuksellinen ihminen että kuvantekijä.

Talvikuukaudet sairaalassa olivat varmaan Simbergin elämän synkintä aikaa. Kirjeenvaihto kotiinkin tyrehtyi melkein kokonaan. Voimme vain aavistella niitä syvyyksiä, joiden kautta Simbergin synkkyyteen taipuvan luonteensa mukaisesti oli kuljettava, ennen kuin hän jälleen löysi yksinäisyydessään tien takaisin elämään ja työhön. Maaliskuun lopulla 1903 hän oli jo niin toipunut, että pääsi ylös vuoteesta ja alkoi kirjoitella kotiväelleen. Ja kun hän vietettyään keväällä toipilaskauden Savonlinnan kylpylaitoksella palasi kesäksi Niemenlauttaan, oli hän heti valmis ryhtymään työhön. Hän suunnitteli maalausta, josta oli tuleva hänen kiirastulikautensa taiteellinen muisto, todistuskappale kärsimyksen kautta saavutetusta voitosta. (Saarikivi, 1948 s.78)

Kun luin yllä olevan ja ymmärsin, että kyse oli juuri *Haavoittuneesta enkelistä*, liikutuin. Teos, joka jo lapsena oli avaamassa minulle ovea taiteeseen, oli ollut myös tekijälleen hyvin rakas ja kulkenut hänen mukanaan merkkinä valosta pimeän ajan jälkeen.

Saarikiven mielestä *Haavoittunut enkeli* on Simbergin taiteen puhtaimpia saavutuksia. Hänen mukaansa teoksen symbolismi on teeskentelemätöntä ja ilmaisukeinot kirkastuneita. Sisarelleen Hugo itse kirjoitti:

“Tahdon nyt kertoa sinulle, että minua ei reputettukaan, vaikka jyry on ollut kauhean ankara. Näyttää siltä kuin olisin saavuttanut toverien ja jyryn keskuudessa jonkinlaisen ‘grand succes’n’. Gallen on niin innostunut, että minun on vaikea ottaa häntä vakavasti. Hänen ensimmäiset sanansa olivat mitä suurinta minun töideni imartelua, ja ihmeellistä kyllä hän on rajattoman ihastunut suureen tauluun (‘Haavoittunut enkeli’). Hän sanoo saavansa siitä sellaisen vaikutelman kuin minä olisin seisonut suuren metsän keskellä olevassa pienessä tuvassa, jota puut piirittivät aivan nurkkia myöten, ja maalannut välittämättä mistään muusta maailmasta. Hänen mielestään taulussani on sellaista rauhaa ja sopusointua, jota ei ole missään muussa näyttelyn työssä. Maalaukseni näyttää sitä paitsi vaikuttavan voimakkaasti kaikkiin tovereihini, ja kaikki pitävät sen ideasta. Olen aika hämmästyneet, sillä en olisi uskonut, että niin persoonallinen tunne voisi saada niin paljon ymmärrystä osakseen. Jopa Edelfeltkin sanoi minulle miellyttäviä asioita. -- Olen hyvin iloinen siitä, että se työ, josta itse pidän eniten, pääsee edelle pienemmistä, ehkä paremmin onnistuneista, mutta ei niin merkityksellisistä.”
(Saarikivi, 1948 s.78).

Saarikivi kirjoittaa, että *Haavoittunutta enkeliä* maalatessaan Simberg oli jo “taistelunsa taistellut ja selviytynyt voittajana”, ja jatkaa: “Se mikä oli ollut pahaa, on jo jäänyt taakse, jätettyään vain pienet tahransa siipeen ja otsaan. Sovituksen ja rauhan aika on tullut. Lapsen usko ja harras kunnioitus työtä ja elämäntehtävää kohtaan kirkastavat jälleen tulevaisuuden.”

8. MINÄ JA HUGO

Noin 23-vuotiaana ryhdyin maalaamaan omaa versiotani haavoittuneesta enkelistä. Halusin löytää tien oman enkelini luo, käsitellä ihmisyyden ja uskon kohtaamispaikkoja. Maalaus on ulkoiselta sommitelmaltaan samankaltainen kuin *Haavoittunut enkeli*, mutta poikkeaa sekä fyysiseltä muodoltaan, merkitykseltään että värimaailmaltaan alkuperäisestä. Enkeli ja ihmiset ovat vaihtaneet paikkaa, enkelit kantavat henkisesti haavoittunutta ihmistä. Ihminen on antanut itsensä toisten käsiin. Hän haluaa tulla kannetuksi pois, päästä turvaan.

Omaa versiotani maalatessani prosessoin uskon teemoja. Pohdin, kuinka ihminen voi joskus sysätä vastuun elämästään itsensä ulkopuolelle. Voiko halu päästä turvaan olla pakenemista? Kantaako usko pois väärät valinnat ja kertoo, kuinka valita paremmin? Ihminen tuntuu luottavan siihen, että Jumala antaa anteeksi ja siten koittaa uusi päivä, mutta kuinka väärät valinnat Jumala antaa anteeksi – ja kuinka monta kertaa? Emme pääse pakoon itseämme. On uskallettava katsoa sisäänpäin, jotta näkee ulos.

Vaikka *Haavoittunut enkeli* on ollut ja edelleen on minulle tärkeä teos, on *Kuoleman puutarha* ajan myötä tullut lähes merkittävämmäksi. Tämä puutarha on kuin odotushuone sieluille. He ovat matkalla määränpäähensä, ja sillä välin heistä pidetään huolta. Se, miten Kuolema hoitaa kasvejaan, on ylitsepääsemättömän hellyyttävää. Pitääkö Kuolema elämää vertaisenaan sen kohdatessaan? Hugon kuolema ei ole yksiselitteinen, ja siksi niin kiehtova. Simbergin kyky saattaa hahmoiksi luonnonvoimia ja kuolemaa on hieno. Maalauksessaan *Tuuli puhaltaa* Simberg antaa tuulelle näkyvän hahmon. Hahmo häilyy ilmassa ja veden pinnalla osin siihen sulautuen. Se taipuu ilmapirrassa, se on yhtä aikaa ihmishahmo ja tuulihenki. Tuulen puhallus näkyy vahvana myös vedessä ja taustan puissa. Tuuli työntää puut huojumaan pakottaen ne tanssiin kanssaan. Tunnistan tuulen olemuksen tässä maalauksessa hyvin voimakkaasti. Voin kuulla, haistaa ja tuntea ilman katsoessani sitä. Teos on kaunis ja kiehtova ja tuo mieleeni animaatioelokuvien tekijän Hayao Miyazakin työt. Jos Hugo eläisi tänä päivänä, toivoisin, että hän ja Miyazaki loisivat yhdessä unohtumattomia hahmoja. Uskon, että *Henkien kätkemä*, *Liikkuva linna* ja monet muut Miyazakin teokset olisivat tehneet suuren vaikutuksen Hugoon, mikäli hän olisi ollut täällä näkemässä niitä.

Saarikivi kirjoittaa, ettei Simberg olisi ollut varsinainen värinkäytön mestari. Tästä ajattelen eri tavalla, mielestäni Simbergillä oli hieno värinäkemys. Esimerkkeinä mainitsen teokset *Satu I* (öljyväri-versio), *Täti* sekä *Syksyn* ja *Hallan* eri versiot. Ei värinkäyttö tarkoita sitä, että on valmis ja kykenevä maalaamaan kaikki mahdolliset värit samaan teokseen. Simbergin värit ovat maanläheisiä. Ne tukevat teosten sisältöä, eivätkä vie niiltä huomiota. Ne puhuvat samaa kieltä teosten merkitysten kanssa. Esimerkiksi *Hallan* värimaailma korostaa voimakkaasti tuota tuhoavaa, kylmää olentoa, joka on hallan ruumiillistuma.

Omana aikanaan Simberg koki lopulta jäävänsä, ja jäikin, taidemaailmassa joiltakin osin ulkopuoliseksi. Siinä, missä hän uransa alussa oli ollut uuden ilmaisun outolintu, uransa loppupuolella hänen taiteensa miellettiinkin jo vanhanaikaiseksi. Ehkä Simbergin kokemukset ovat esimerkki siitä, kuinka taiteen rajaaminen ja määrittely voivat vaikuttaa yksittäiseen taiteentekijään. Herää kysymys, voisimmeko olla avoimempia ja suvaitsevampia taidekäsitysten suhteen? Voisimmeko antaa taiteen vain olla vapaa?

Kirkkomaalauksilla saavutettu voitto oli muuttumassa tappion siemeneksi. Tähän asti hän oli päässyt. Tästä hän olisi halunnut jatkaa kohti vielä suurempaa kauneutta. Mutta ne, joille hän olisi halunnut saavuttamaansa kauneutta jakaa, olivat kääntäneet katseensa toisaanne. Väri, ilma, impressionismi olivat nyt tulossa ainoiksi autuaaksi tekeviksi iskusanoiksi meilläkin, ja se "mikä saa ihmisen itkemään sisimmässään" oli tuomittu "kirjallisena" pois kuvataiteesta! Ei ihme, että Simberg katsoi parhaaksi vetäytyä kuoreensa. Se Simberg, joka esiintyi näinä vuosina näyttelyissä, oli ulkokohtainen naturalisti ja teoreettinen koloristi, kun sen sijaan todellinen piruparkojen ja kuoleman ystävä Simberg esiintyi vain omaksi iloksi tehdyissä pienissä piirrelmissä. (Saarikivi, 1948 s.103).

Ihminen on aina pyrkinyt kontrolloimaan sellaista, mikä tavalla tai toisella poikkeaa normeista. Erilaisen, vapaan tai jollain tavoin omintakeisen on helposti koettu uhkaavan yhteisöä ja sen sääntöjä. Hugo jätti oman sisimpänsä seuraamisen yleisen ilmapiirin ja kuvataiteen kentän vaatimusten takia. Itse toivon, että kenenkään ei tarvitsisi seurata polkuja, jotka eivät ole omia. Jokainen joutuu kulkemaan omaa tietään epäröiden ja suuntaa muuttaen, mutta kenenkään ei pitäisi joutua pakottamaan itseään muottiin, johon ei sovi. Ajattelen taiteen itsessään olevan arvokkaampaa kuin viitekehys, jossa se halutaan nähdä. Taiteella tulisi olla sille kuuluva itseisarvo. Välillä pohdin, että taiteen sitominen institutionaaliseen ja ajalliseen säännöstöön kahlitsee taidetta ja tekee siitä kuin haavoittuneen enkelin.

Simberg painotti aitoutta ja rakkautta taiteen tekemisessä vieroksuen teorioita ja kliinistä opiskelua. Hänen mukaansa teknisen taituruuden vaatimuksen myötä jää pois paneutuminen ja rakkaus, joka taiteilijalla on teokselle annettavanaan, jolloin tekniikka voisi olla esteenä tunteen välittämiseksi. Näin ajattelen osin itsekini – mutta mielestäni on taiteilijan itsensä käsissä, johtaako tekniikka häntä vai hän tekniikkaa. Tekniikan itsensä ei voida sanoa olevan tunteen tai ajatuksen välittämisen esteenä, mikäli tekniikan käyttö ei ole itseisarvo eikä ulkokohtaisten oppien toteuma. Ymmärrän silti, mitä Simberg tarkoitti näin pohtiessaan, etenkin hänen oman aikansa kautta nähtynä. Simberg myös epäili itseään maalarina, ehkäpä sen tähden, että ovi jota hän oli avaamassa (symbolismi) oli Suomessa vielä tuntemattoman varjossa hänen aloittaessaan uransa.

Uransa lopussa Hugo siis luopui oman sisimpänsä seuraamisesta. On luonnollista, että maalaustaide hakee uusia muotoja. On luonnollista, että aika muuttuu ja muuttaa näkemisen tapoja. Ajattelen kuitenkin, että jokaisella tulisi olla oikeus kulkea omaa tietään ja hakea omaa totuuttaan. Voimme epäröidä, voimme uudistua, mutta omista lähtökohdistamme käsin. Voisiko jopa olla, että Suomen taidehistoriassa olisi yksi merkittävä maalaus enemmän, jos Simbergin elinaikana taiteen tila olisi ollut vapaampi?

9. LOPUKSI

Joku viisas sanoi joskus, että ainoa asia, jota ei voida taiteessa opettaa, on taide itse. Tämä lause herättää minussa paljon ajatuksia. Kun pohdin taiteen tekemisen tämänhetkistä toimintaympäristöä, huomaan kysyväni, miten taide ja taiteilijuus suhteutuvat tarpeeseen luoda hallittavia, hahmotettavia muotoja, sellaisia kuin teorit? Voiko taiteilijaksi oppia lukemalla kirjoista, mitä taide ja taiteilijuus ovat? Lunastaako teos oikeutensa olla olemassa, kun se perustellaan teoreettisesti? Vaatiiko tällaisen taiteen kokeminen teoreettisen tiedon? Joskus mahdollisuus tehdä taidetta ja kokea sitä oli sallittua vain harvoille ja valituille. Minun taiteeni on kaikille. Kenenkään ei tarvitse opiskella voidakseen kokea sitä, mitä teen. Minä opiskelen, jotta toinen voisi kokea kauttani. Mikään teoria maailmassa ei kuitenkaan itsessään ole taidetta, ja vaikka opiskelisimme kuinka, ilman liekkiä sisällämme emme voi sytyttää tulta.

Mielestäni meistä jokaisen olisi tärkeää löytää tapa, jolla vaalia omaa luovuuttaan – ilmenipä tämä luovuus muodossa missä tahansa. Taideaineet ovat tässä äärimmäisen merkityksellisessä roolissa. Luovuus ja oman itsensä ymmärrys antavat tilaa heille, jotka saattavat muutoin näyttäytyä levottomina. Peruskoulu on ensimmäinen iso yhteiskunnallinen peili, johon lapsi alkaa heijastamaan itseään. Se on suuri vastuu. Haluan uskoa yhteiskuntaan, jossa tämä vastuu tunnustetaan. Omistan tämän jokaiselle nuorelle, joka luulee olevansa epäkelvo ollessaan itselleen epäsovivassa ympäristössä. Aarteeni sateenkaaren päässä on elämä, joka otetaan vastaan niin kuin se tulee – vapaana.

Haluan kiittää Matti Hintikkaa, Pirkko Rantatorikkaa, Susanne Gottbergiä ja Antti Tanttua. He opettivat minua paitsi taiteellisesti, mutta ennen kaikkea ohjasivat oikeaan suuntaan. Tärkeässä roolissa Kuvataideakatemia aikani olivat myös koulumme työmestarit Lasse ja Hessu. He kuuntelivat höpötystäni ja jos eivät jaksaneet, käskivät ulos huoneestaan. Heidän ilokseen – ja epäilemättä myös harmikseen – olin kuitenkin kuin bumerangi, palasin aina. Heistä tuli minulle tärkeitä ihmisiä. He auttoivat monessa, Hessu myös filosofian kurssin pohdinnoissa. Muistan heitä kaikkia kiitollisuudella. Erikseen tahdon vielä mainita kirjallisen lopputyöni ohjaajan Melina Voipion. Hän löysi ajatusteni ytimen niinä hetkinä, kun en itse niitä nähnyt. Kiitän myös Mymmeliä ja Nuuskamuikkusta.

LÄHDELUETTELO

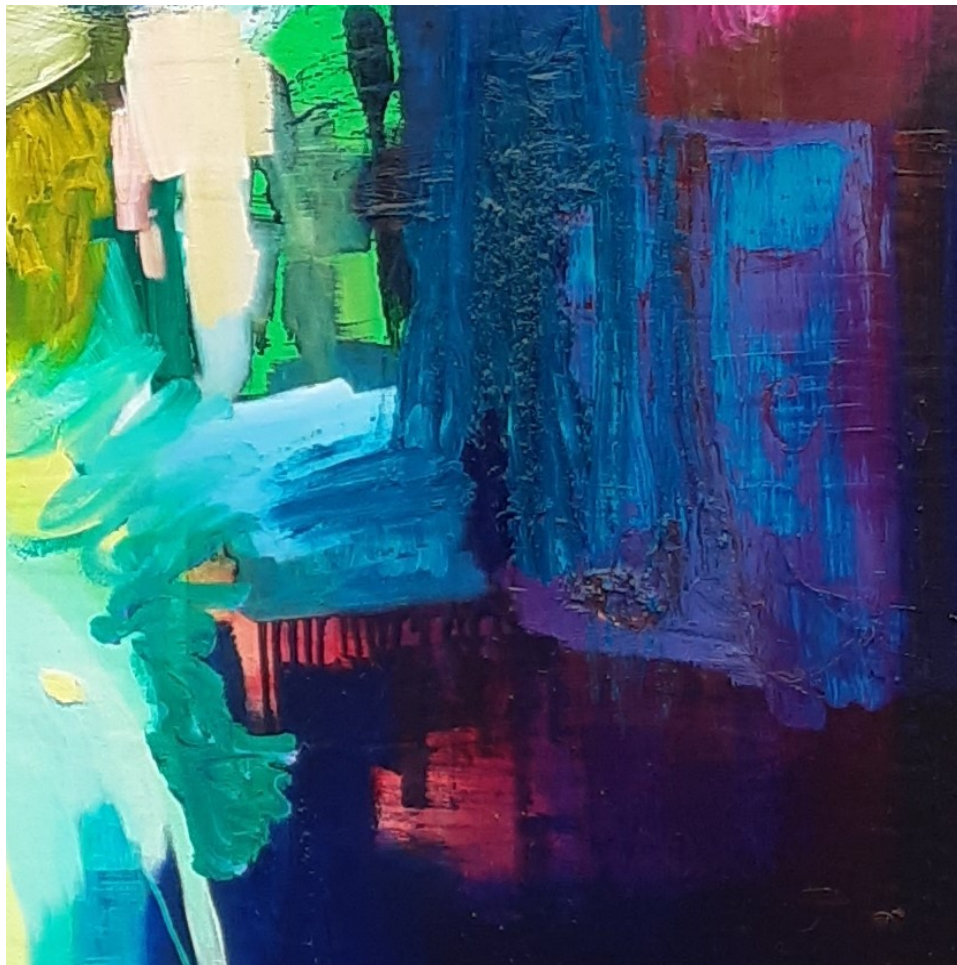
Harper, Lee. 1960. *Kuin surmaisi satakielen*. Suom. Maija Westerlund. Gummerus, 1961.

Järvinen, Anu. 2016. *Materiaalisten kehysten antamia merkityksiä taiteen katsomiselle. Bruno Liljeforsin, Giacomo Ballan & Laurentsiuksen kehykset*. Pro-gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.

Olavinen, Anja & Paloposki, Hanna-Leena. 2000. *Hugo Simberg*. Ateneumin näyttelyjulkaisu.

Ruuska, Helena. 2018. *Hugo Simberg - Pirut ja enkelit*. WSOY, 2018.

Saarikivi, Sakari. 1948. *Hugo Simberg, elämä ja tuotanto*. WSOY, Porvoo. 1948.

yksityiskohta teoksesta *Aarre*. Kuva: Ella Valkeapää